

I stenalderen (ca. 5.000 f.Kr.) var den nuværende mose en fjordarm til Arresøfjorden med forbindelse til Kattegat. Fjorden blev senere afsnøret af landhævning. Der opstod mange bopladser her, fordi der var fisk i vandet og dyr i tilgrænsende skove. Senere blev skovene afbrændt og jorden opdyrket, som det var tilfældet i bronzealderen (1800-500 f.Kr.), hvorfra gravhøjene stammer.

Man har i Ellemosen fundet offergaver i form af lerkar, gedebukkeskind og hunde, som formentlig er fra førromersk jernalder (500-100 f.Kr.).

I de sidste 200 år har der været græsning samt elle- og pilekrat. I 1700-tallet brugte man Pil til at flette ris til at stoppe sandflugten. Tørvelaget i mosen er dannet af døde planter på fjordbunden. Der blev gravet tørv – senest under 2. Verdenskrig.

I 1950'erne forsvandt kreaturerne og mosen groede til. Nu er der så indført naturpleje, hvorved nogle af engarealerne genopstår.

Herved vender naturen tilbage i form af dyr og planter. Man kan bl.a. se den sjældne hejrefugl, rørdrum. Endvidere findes Fiskeørn og Pungmejsje og sjældne planter som orkideerne Ægbladet Fliglæbe og Majgøgeurt.

Udsigt fra stien over Holløse Bredning.

Ellemosestien byder på 20 km's rundtur med varieret natur og en masse kulturhistorie. Først og fremmest er det en spændende fodrejse. Der åbnes hele tiden nye udsigter og horisonter fra de markante bronzealderhøje på højdedragene ved Ramløse til udsigten over den tidligere fjordarm nedenfor Tibirke Bakker. Dernæst vover man sig ned i vådområderne mellem Ellemosen og Holløse Bredning hen over Oldtidsvejen, der skjuler Danmarks ældste vejanlæg. Man kommer så "i land" ved Tirs kilde og Tibirke Kirke, hvor man kan raste inden turen går ind i de øde skove og op gennem de maleriske Tibirke Bakker og til sidst tæt på landets største sø, Arresø.

Ruten er afmærket med skilte som vist ovenfor – og pile. Der er endvidere flere informationstavler undervejs.

Det er en god idé at have solidt fodtøj på – i den vådeste årstid evt. gummistøvler. Belægningen består af græs, grus, jord og enkelte steder træplanker.

Der er kildevand på ruten, men ellers ingen service, før man når købmanden i Ramløse (åben alle dage).

Der er ikke adgangsmulighed for kørestolsbrugere, cyklister og ridende. Tobaksrygning og anden brug af åben ild er forbudt i skoven. Hunde skal føres i snor.

Bilister bedes kun benytte de afmærkede P-pladser.

Ha' en rigtig god tur!

Ellemosestien Ramløse - Tibirke er udgivet af Frederiksborg Amt 2003
Tekst: Jens Erik Larsen, De Frie Fugle
Fotos: Jens Erik Larsen
Forside: Fra Attershøje mod Tibirke Bakker
Layout: Paramedia
Tryk: Plæhn
Grundkortet er et reproduceret udsnit af "Danmark 1:25.000"
© Kort- og Matrikelstyrelsen
Folderen er gratis og kan rekvireres fra turistbureauerne mv.

VANDRERUTEN

Ellemosestien

Ramløse - Tibirke

Teknik & Miljø
FREDERIKSBORG AMT

På vej gennem Tisvilde Hegn.

Skoven på sandet

Først var området som resten af landet dækket af skov. Så kom der dyrkede marker, som igen blev ødelagt af sandflugten. Efter sandets hærgen var bragt til ophør, forelå et stort arbejde med at få hele området beplantet. Tisvilde Hegn er således plantet på sand, og jordbunden er meget varieret med strandbakker, der rejser sig 50 m over havet, mens man andre steder er nede ved den sjællandske muld, hvor både Eg og Bøg kan trives.

I 1890 da man plantede et træ, røg spaden pludselig ned i et dybt hul, som viste sig at være bageovnen på en af de tilsandede gårde i Tibirke landsby. Det har været problematisk at få Skovfyr til at slå rod pga. sandlaget, men det er lykkedes bl.a. ved at forberede plantehuller med ler et år før træerne blev sået. Derfor ses flere små lergrave i skoven.

Især de nøjsomme Bjergfyr og Skovfyr viste sig levedygtige i området, og i dag sætter de mellem 100 og 200 år gamle fyrretræer deres særpræg på Tisvilde Hegn.

Langs ruten ses også nogle bøge, der er plantet lige efter sandflugten og som nu er ca. 260 år gamle. Igennem skoven er der i øvrigt brandbælter af løvtræer på ca. 60 meters bredde.

Tibirke Kirke og Sandflugten

Tibirke Kirke blev bygget 1120-30, senere udvidet med midler fra valfartende til Sankt Helene Kilde. På et tidspunkt sandede den til, ligesom landsbyen, der måtte flyttes p.gr.a. sandflugten 1600-1700. To landsbyer ligger nu under flyvesand. Kampen mod sandet startede for alvor i 1724 da tyskeren Röhl fik jobbet. Han plantede bl.a. Skovfyr, og fik bugt med sandet omkring 1738. Et sandflugtsdige kaldet Rumpen ses langs Bækkebrovejen lige syd for Øvrevanget. Dette er bygget af ris, tang og ler. Mellem diget og kirken ligger 9 gårde begravet. Man besluttede i 1726 at lade dem ligge for at holde på sandet.

Toftebroilden

Tir (tyr) var en hovedgud i den tidlige middelalder. Kilden, der springer ud af sandbjerget neden for Tibirke Kirke ud til Bækkebrovej er opkaldt efter Tir. Den har givet navn til Tisvilde (Tirs Væld). Vandet i kilden, der nu kaldes Toftebrokilde, er okkerholdigt, men kan godt drikkes.

Tibirke Bakker og Tisvilde Hegn

Vandreruten skifter karakter, her hvor den går ind gennem Tisvilde Hegn og op mod de bjergagtige Tibirke Bakker. Gå en afstikker op til "Udsigten" 57 m.o.h., hvorfra man i klart vejr ser Arresø og mange kirketårne. Bakkerne er formet af sandflugten til et øst-vestgående forløb og fremstår som et smukt kuperet område med spredt bevoksning af Fyr, Enebær, Lyng og Revling. Heri findes en diskret beliggende sommerhusbebyggelse fra 1920. Ruten kommer ud af skoven igen ved den birkeflankerede vej, lige før Bækkebro.

Udsigt til Tibirke Bakker.

SIGNATURER

- ● ● Ellemosestien
- ⌘ Seværdighed

- P Parkeringsplads
- i Informationstavle

- B Bord/Bænk
- Bus

Målforshold 1:20.000

Holløse Bredning og Oldtidsvejen

Holløse Bredning er ét ud af flere nye vådområder, der er blevet etableret for at rense vandet i Arresø. Området ligger nord for Ellemosen og blev genskabt som vådområde i 1999 af Skov- og Naturstyrelsen og Frederiksborg Amt. Der er tale om 83 ha genskabt vådområde med eng og en 40 cm lavvandet sø. I søen gror vandplanter, der kan optage vandets fosfor før det løber ud i Arresø. Placeringen af søen er fundet ved at studere gamle kort fra før 1930. På dette tidspunkt startede pumpelaugene Holløse Bredning landbrugsudnyttelse af arealet efter devisen "hvad udad tabes, må indad vindes". Men nu er pumperne stoppet og naturen vendt tilbage med mange ande- og vadefugle.

Der pumpes stadig i den sydlige del af Holløse Bredning, for her fandt man ved tørvegravning i 1943 en 150 m lang og 3 m bred stenlagt vej med kantsten. Der er tale om 60 cm tyk brolægning af marksten på fundament af grus, sand, trærafter og strandskaller. Syd for findes en række trædesten. Anlægget stammer fra førromersk jernalder (500-100 f. Kr.). Men nedenunder dette og delvis syd for fandt man en 150 m lang plankebro fæstet på omkring 600 stolper fra 2800 f. Kr. Dette er således vort ældste kendte vejanlæg, som har forbundet det faste land øst for Ramløse Å med en holm i vest – måske en vej til Tir's kilde.

Hyrdehøj, Handskehøj og Attershøje

De markante bronzealderhøje fra 1500-1100 f. Kr. er alle optaget som "nationale seværdigheder". Størhøjene er vejvisere på turens første del, når man starter ved forsamlingshuset øst for Ramløse. Først møder man Hyrdehøj, der er 5,5 m høj. Det er tilladt at gå over marken og op på højen – følg afmærkning på træpæl. Højen har været anvendt som bavn, dvs. til at signalere mellem sognene. Handskehøj siges at være fyldt med troldfolk, der spiller musik, men den ligger lidt fra ruten, så man hører det nok ikke! Senere svinger en græssti sig op til Attershøje, hvor de 2 høje (4 og 4,5 m) skjules lidt af et brombærkrat. Men fra vestsiden er der en pragtfuld udsigt over Ellemosen med Tibirke Bakker i baggrunden og Arresø ude i horisonten mod syd.

På vej mod Attershøje.